

SVJETLANA SUMPOR: DEKODIRANJE SLIKA 2.

Eseji o remek-djelima naivne i autsajderske umjetnosti. Hrvatski muzej naivne umjetnosti, Zagreb 2015, 100 stranica.

Dekodiranje slika 2. nastavak je autoričine prve knjige *Dekodiranja slika* (2005) koja je inicijalno obuhvatila interpretacijske studije osam remek-djela naivne umjetnosti iz fundusa Hrvatskoga muzeja naivne umjetnosti, u kojemu je autorica ujedno i kustosica. U drugome dijelu – *Dekodiranje slika 2*, objavljeno je dodatnih jedanaest studija vrijednih djela, no ovaj put djela nepoznatih i neprepoznatih u široj recepciji.

Naime, Hrvatski muzej naivne umjetnosti (HMNU) državni je muzej osnovan 1952., a ujedno je prvi i najstariji muzej naive u svijetu. Fundus muzeja ima oko 1900 umjetnina, a trenutačno broji više od 18 000 posjetitelja godišnje, i to pretežito inozemnih, koji ga u svojim recenzijama navode kao *must see*. Muzej, uz kapitalna djela naivne umjetnosti i najvrsnija ostvarenja, posjeduje i respektabilnu zbirku umjetnina stranih majstora. Pritom su muzejski vodiči, tiskane publikacije ili u nekom drugom obliku, tradicionalno osnovno pomagalo za snalaženje po umjetničkim zbirkama. Svrha im je usmjeriti posjetitelja prema sadržaju izloženoga, a time i prema interpretaciji, dok se od stručnjaka, povjesničara umjetnosti i kustosa, očekuje da ponude ključeve za čitanje zbirke.

Kod objavljivanja vodiča i monografskih djela iz područja umjetnosti poželjna je i atraktivna likovna oprema, stoga knjiga studija *Dekodiranje slika 2* kroz artikularan dizajn i likovnu opremu Ante Rašića i Studija Rašić sugerira ulogu kompetentnoga tumača: naslovnica, dovtljivo skrivena stiliziranim uvećanim QR kôdom, priziva simboliku pohranjivanja informacija na meta-razini, a koju je moguće *dekodirati* jedino odgovarajućom aplikacijom. Time ujedno upućuje i na svrhu ove knjige, odnosno na ulogu kustosice i autorice Svjetlane Sumpor u procesu *dekodiranja* – informacijskoga posredovanja između slike i gledatelja. Za razliku od prethodne knjige, u kojoj su obrađena paradigmatiska i prepoznatljiva djela vrhunskih autora (Ivan Rabuzin, Emerik Fejš, Ivan Generalić, Mirko Virius, Dragan Gaži, Ivan Lacković, Matija Skurjeni), u ovoj je knjizi pažnja usmjerena na jedanaest djela iz fundusa HMNU koja su izlagana povremeno, stoga su na svojevrsan način ostala nedovolj-

no poznata i prepoznata u široj javnosti. Svrha je ove knjige ukazati na njihove dosad skrivene vrijednosti te ponuditi nova tumačenja.

U jedanaest studija djela velikana hrvatske i europske naivne umjetnosti autorica polazi od temeljnih i dugoročnih kriterija – čvrstih umjetničkih pretpostavki djela. Iako izbor autorice ubraja autorski i stilski raznolika djela naivne i autsajderske umjetnosti, većinom iz fundusa HMNU, kriterij odabira je zajednički. Svodi se na izvrsnost pojedinog djela u kompetentnom odabiru autorice, da bi se u postupku analize ukazalo na ono nepoznato i neprepoznato.

Odabranim slikama zahvaća predstavnike prvoga razdoblja hrvatske naive iz druge polovice 1930-ih, slikare snažnoga socijalnoga usmjerenja proizašloga iz djelovanja Udruženja umjetnika Zemlja (Ivan Generalić, Mirko Virius), za kojima slijedi tema socijalne problematike 1970-ih (Dragutin Trumbetaš). Nižu se potom umjetnici drugoga razdoblja hrvatske naive, prepoznatljivi po fantastičnim motivima nastalima 1960-ih i 1970-ih godina (Matija Skurjeni, Drago Jurak, Ivan Rabuzin i dr.). Naposljetku im se pridružuju i djela istaknutih autora svjetskoga naivnoga slikarstva (Willem van Genk i Pietro Ghizzarda).

Kako bi se proširio mogući horizont recepcije, svaka je studija ujedno popraćena ilustracijom i kompetentnim prijevodom na engleskom jeziku, a naposljetku su pridodane i kraće biografije svakoga umjetnika s pripadajućim popisima najvažnijih samostalnih i skupnih izložbi, kao i relevantne literature. Navedeno će zacijelo biti od koristi svima koji žele produbiti informacije i znanja o naivnoj umjetnosti, art brutu i autsajderskoj umjetnosti. Autorica svojim pristupom suvereno primjenjuje metodologiju likovne analize, a kompetentnim poznavanjem arhivske građe i literature pokazala je koliko slike mogu biti slojevite i značajne ako ih se tumači i u pravom kontekstu, političkom, društvenom ili psihoanalitičkom.

Dekodirana slikarska djela: Leipzig (oko 1955) Willema van Genka s psihološkom analizom slikareve tjeskobne poslijeratne mentalne slike toga njemačkoga grada; *Grad na vodi/Grad poput broda građen* (1970) Drage Juraka i njegov svijet fantazmagoričnih gradova; *Šume* (1962) Ivana Rabuzina osebujne umjetničke poetike koja je osobito prepoznata u Japanu zbog kontemplativnoga ozračja, srodnoga s filozofijom zen budizma; *Sedam anđela Apokalipse* (1967) Ilije Bosilja, koji je kodirao biblijski tekst u plošnu sliku, srodnu poetici Zagrebačke škole crtanog filma; dvostrana slika Pietra Ghizzardija kojoj je *Zabavljačica* na aversu, a *Žena* na reversu (obje 1962), s psihoanalitičkim i feminističkim razotkrivanjem predmeta muških želja; *Dijakova baka* (1956) Dragana Gažija s ogoljelom egzistencijalnom simbolikom; *Sajam u Koprivnici* (1939) Mirka Viriusa osvještava sociološku dimenziju klasa i načina života; *Delekovečka buna* (1936) Ivana Generalića prispodobljuje socijalno angažiranu temu kojom je slikar izrazio osobne stavove i revolt; *To je sanja kako zmija navaliva na mene* (1972) Matije Skurjenija fantastična je i nadrealna vizija podatna za psihoanali-

tička tumačenja; gastarbajterske teme Drage Trumbetaša – *Roba za izvoz* (1975), satira i kritika društva kroz psihološko-socijalnu studiju, i *Tonček piše ženi pismo* (1973), socijalna studija koja razotkriva skriveno.

Autoričine interpretacije ponajprije započinju ikonografskom i stilsko-morfološkom analizom slike, pri čemu ona otkriva nove slojeve i analogije. Zapažene i opisane osnovne značajke prikazanoga vode nas do novih slojeva razumijevanja, odnosno dekodiranja, ne samo slike nego i psihološkoga portreta i sociološke analize svakidašnjice, koju ta slika kodira. Potom slijedi analiza tematsko-kontekstualnih značajki koje se protežu od kršćanske literature i simbolike, fantazmagoričnosti grada, prirode i sna do socijalno-kritičkih motiva. Proučavajući slikare na razini stila, autorica pronalazi srodnost i moguće uzore u aktualnim likovnim kretanjima i sociološkom ozračju. Naposljetku slijedi razina mogućeg tumačenja skrivenoga psihološkoga predmeta želja, najskrivenijih značenja slike. Na toj razini autorica, dešifrirajući simbole, ponegdje uplećući feministička i psihoanalitičkih tumačenja, nudi nov i svjež način razumijevanja slike, čime nam otkriva nove, dosad nepoznate pretpostavke razumijevanja likovnoga djela.

Tema likovne analize i čitanja, odnosno dekodiranja slike potrebna je disciplina, osobito zbog važnosti vizualnoga aspekta u suvremenome društvenome okruženju. Autorica svojim specifičnim načinom osvježava moguće interpretativne pristupe kompetentno koristeći metodologiju likovne analize, oslanjajući se na vlastita pronicljiva zapažanja. Korake svojih zapažanja sustavno i jasno razlaže, čime predstavljena odabrana djela približava svačijem oku i recepciji, bez obzira na prethodno likovno obrazovanje i upućenost u metodologiju.

Kod dubljega pojašnjavanja tematske i stilsko-morfološke razine recipijenta nadalje vodi u detaljnije razumijevanje umjetnikovih postupaka i nagnuća, u razumijevanje dubljih slojeva i prenesenih značenja, simboličkih i psihosocijalnih, te razumijevanje veza sa suvremenim likovnim i društveno-kulturnim kretanjima. U tom se postupku nalazi pronicljiv autorski prinos dekodiranju slike – u novim razinama mogućeg iščitavanja djela naivne umjetnosti, te značajki psihosocijalnoga okruženja umjetnika, a koje je vlastitim slikarskim rukopisom autor slike upisao/ukodirao u djelo.

Šireći interese i moguća tumačenja na interdisciplinarna područja, autorica pokazuje kako naoko jednostavna slika može biti poticajno polazište za razumijevanje drugih područja i metodologija, stoga ima mogućnost ostvarivanja veze s ostalim društveno-humanističkim znanostima. Autorica se mjestimično dotiče teorije filma, služi se feminističkim i psihoanalitičkim teorijama, nudi nov i svjež način čitanja odnosno dekodiranja slike, čime bitno proširuje horizonte tumačenja likovnoga djela.

Zbog svojega jasnoga i strukturiranoga diskursa te poticaja iz kojega je nastala, iz fundusa Hrvatskoga muzeja naivne umjetnosti, nameće se kako je knjiga nami-

jenjena ponajprije recipijentima samoga muzeja. No, zbog dubine mogućih tumačenja i primjene metodologije, ona svoju recepciju nalazi i među povjesničarima umjetnosti i likovnim kritičarima, te stručnjacima iz drugih društveno-humanističkih područja. Pridružujući hrvatskim autorima djela važnih autora svjetske naivne i autsajderske umjetnosti (Willema van Genka i Pietra Ghizzardija), ona proširuje obzore našega poznavanja europske naive i uspostavlja drugačije kriterije vrednovanja hrvatske naive. Supostavljanjem djela europskih majstora uz hrvatske, pronalazeći im suvremene stilske i duhovne srodnike, upućuje na visoke dosege hrvatske naive. Odabrani umjetnici iz tih studija ne podliježu izravnim likovno-stilskim utjecajima, već izrastaju iz istoga vremena i prostora, uronjeni u sličan društveno-povijesni kontekst.

Naiva se nužno vezuje uz dominantnu kulturu, pa čak i kad se naoko čini da je osobni stil izvan povijesnoga vremena. Iako se čini da su mjerila naše naivne umjetnosti već odavno definirana, svako novo čitanje sugerira nove zaključke i potiče nova teorijska razmatranja. Studije koje nam donosi Svjetlana Sumpor na nov način tumače svijet koji nam je naoko dobro poznat. Fenomen naive promatra se kao povijesni pojam, kao isključivo umjetničko-estetski fenomen i kao autorski iskaz jakih stvaralačkih individua, a područje autsajderskog slikarstva mu je srodno po imaginativnim polazištima i slobodnoj, izvaninstitucionalnoj kreativnosti. Unutar zajedničkoga umjetničkoga diskursa nužna su različita tumačenja, ali da se pritom ne dovodi u pitanje njegova temeljna vrijednost, a to je likovna vrijednost djela i koherencija koju posjeduju umjetnici iz ove studije, pojedinci snažne umjetničke individualnosti. U svojim interpretacijama autorica je pokazala kako naivni umjetnici, iako s nedostatkom formalnoga obrazovanja, neizbježno svojom senzibilnošću reagiraju na životno okruženje, stvarajući aktualna i univerzalna djela.

MARINA LJUBIĆ